

יום הששי; עיקריות התורה

[א] בראשית א, לא

וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וַיְהִי עֶרְבַּ וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשֵּׁשִׁי:

[ב] רש"י שם

יום הששי. הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה. דבר אחר, 'יום הששי' כלם תלויים ועומדים עד יום הששי הוא ששיון המוכן למתן תורה.

[ג] מצא שלשה הבדלים עיקריים בין שני פירושי רש"י

ההבדלים	פירוש ראשון של רש"י	פירוש שני של רש"י
(1)		
(2)		
(3)		

[ד] הגדר לעצמך מהו ההבדל העקרוני בין שני פירושי רש"י בקריאת המלים "יום הששי"? [רמז: האם מדובר על יום הששי לבריאה (the first Friday), או ב"ששי" אחר?]

[ה] בראשית ב, א-ב

(א) וַיִּכְלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם:
(ב) וַיִּכַּל אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבַּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:

[ו] לפי הפירוש השני של רש"י, כיצד הפסוק הזה הוא המשכו של הפסוק שלפניו, הרי אין "יום השביעי" ההמשך של "יום הששי"? תשובה על כך נמצא ביסוד מוסד שבגו"א.

[ז] בראשית ד, כ-כא

(כ) וַתֵּלֶד עֵדָה אֶת יִבְלָהּ הִיא אֲבִי יִשָׁב אֹהֶל וּמִקְנָה: (כא) וְשֵׁם אָחִיו יוֹבֵל הִוא הִיא אֲבִי כָּל תְּפִשׁ כְּנֹזַר וְעֹנֵב:

[ח] רש"י שם

אבי יושב אהל ומקנה — הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות ויושב אהלים חדש כאן, וחדש כאן, בשביל מרעה צאנו, וכשכלה המרעה במקום זה, הולך ותוקע אהלו במקום אחר.
ומדרש אגדה, בונה בתים לעבודה זרה, כמה דאת אמר (יחזקאל ח, ג) 'סמל הקנאה המקנה'."

[ט] גר"א שם

בונה בתים לע"ז וכו'. אף על גב דכאן כתיב "המקנה" בה"א... גם מה שכתב המ' בחיריק, ומ' של "מקנא" בשוא... אבל אני אומר לך דרך החכמים בפירושיהם ובדרשותיהם, והוא כלל גדול לכל הדרשות שהם על דרך זה, וכבר גילה לך רש"י (לעיל ג, טו) כי דרך הכתוב לכתוב לשון נופל על לשון. והנה גם חכמים מודים שפשט הכתוב "יושב אהל ומקנה" כמשמעו. אבל דקדקו הם מלשון הכתוב, שהיה ראוי לכתוב 'הוא היה אבי כל רועי צאן', כדכתיב תמיד בכל המקומות, ולמה כתב לשון כזה "הוא היה אבי יושב אהל ומקנה". אלא מפני שהוא לשון נופל על לשון, דודאי רועי מקנה שלו לא היו אלא לעבודה זרה, כי העבודה זרה שהיה עובד היה במרעה מקנה, וזה מענין עבודתם, והיו כל מעשיו ברועי מקנה לעבודה זרה. ולפיכך כתב לך "יושב אהל ומקנה", לשון נופל על לשון, כי זה "המקנה" היה 'מקנא', והשתא אתי שפיר, ואין צריך לצאת חוץ מן הפירושו. וכן אמרו חכמים ז"ל (יבמות כד.) בכל התורה אין המקרא יוצא מידי פשוטו, והכי נמי פשוטו קיים, אלא הדרש כמו שאמרנו לך. ודבר זה הוא שורש גדול ומפתח גדול להבין מדרשי חכמים שהם בנויים על פשט המאמר.

[י] יסוד הגו"א; הדרש אינו בא במקום הפשט, אלא הוא העמקה נוספת לפשט. על פי זה, נא ליישב את השאלה שהובאה למעלה באות ו.

[יא] המחלוקת בין פירושי רש"י היא עד מ"ת, אך לאחר מ"ת כו"ע מודו שהעיקר הבלעדי הוא תורה.

[יב] באר הגולה באר הרביעי [פ"א:]

במדרש ב"ר (פ"ג) ... א"ר אבהו, מלמד שהיה בורא עולמות ומחריבן, עד שברא את אלו... והמדרש הזה הוא לקצת בני אדם בתכלית הריחוק, שיהיה בורא וראה העולם שאין טוב ומחריב אותו, ויברא אחר. אף לאומן בשר ודם אין ראוי דבר כזה, כ"ש בבורא עולם אשר לא ייעף ולא ייגע, ואיננו בן אדם ויתנתם, איך אפשר לומר כזה. אבל בני אדם לא ירדו לפנימית המאמר הזה ולא עמדו בסודו. וזה כאשר תמצא בכל הנבראים אשר ברא השם יתברך אותם, היה בורא עולמות ומחריבן... מתחלה ברא הנבראים, ובשעה שנבראו, ולא היה בעולם מציאות אחר, היו אותם הנבראים עיקר הבריאה, ושם המציאות עליהם. עד שברא הש"י את האדם, שהוא עיקר המציאות... ובה נחרבו שאר הנמצאים, כאשר בחר השם יתברך באדם שהוא עיקר המציאות. כלומר שאין שם מציאות נופל עליהם. וכמו כן הוא בכל מעשה אלקים, שמתחילה היו בעולם האומות, והם היו המציאות של עולם הזה כאשר לא היה עדיין העם אשר בחר בו הש"י. וכאשר היו ישראל, לא היו נבחרים העכו"ם, ושוב לא יחשבו מציאות כלל. וזהו שאמרו שהיה בונה עולמות ומחריבן. ודבר זה רמזו חכמים במקומות הרבה, אמרו בפרק ר"ע (שבת פ"ט, ב') א"ר אבהו, הר חורב שמו, שממנו ירד חורבן לעכו"ם. וביאור זה, כי כאשר בחר בישראל, שוב נחרב שאר עכו"ם... שאינם נחשבים לדבר. וזה תמצא מבואר, כי קודם שעמדו ישראל, היו נביאים באומות, כמו בלעם אליפז וצופר הנעמתי, וכיוצא בהם. וכאשר עמדו ישראל, לא היו נביאים באומות. והדברים האלו מבוארים. וזה נקרא שנחרבו העכו"ם. וכן מתחלה היו הארצות כולם מוכנים לדבור הקדוש, וכיון שנתקדש א"י נפסלו כל הארצות מן הדבור. והרי כל הדברים האלו שהיה בורא אותם ומחריבן.

[יג] שים לב כיצד המהר"ל הביא הרבה פעמים תיבת "בחר" ותיבת "חרב". והן אותיות שוות, כי הבחירה באחד היא גופא חורבנו של האחר. וכן כדאי לשים לב מיהו המאן דאמר לשני המאמרים ["שיד חורבן לעולם", "בורא עולמות ומחריבן"].

[יד] יסוד זה נמצא גם בגו"א פרשת בראשית פ"ד אות כז

והקשה הרא"ם, דהא פריה ורביה לא נצטוו בני נח כלל... והרי פריה ורביה דנאמרה לבני נח, דכתיב (להלן ט, ז) "ואתם פרו ורבו" ונשנית בסיני "ושובו לכם לאהליכם" (דברים ה, כז) ולישראל נאמרה ולא לבני נח, והקשה בתוספות מנלן דלבני נח לא נאמרה... ואי לאו תירוץ התוספות היה נראה, דתלמודא דריש מדכתיב גבי פריה ורביה "לא תוהו בראה לשבת יצרה" (ישעיה מה, יח), וזה לא יתכן בבני נח שנאמר עליהם "כל הגוים כאין נגדו ואפס ותוהו נחשבו לו" (ר' ישעיה מ, יז). ומכל מקום קודם מתן תורה בודאי נצטוו בני נח על פריה ורביה, כדכתיב "פרו ורבו" ב' פעמים, חדא למצוה וחד לברכה.

[טז] נמצא כי כולי עלמא מודו שלאחר מ"ת העיקר שעליו מושתת הכל הוא התורה. וכן הוא ברש"י דברים ו, ז

ודברת בס — שלא יהא עיקר דבורך אלא בס, עשם עיקר ואל תעשם טפל.

[טז] יש הלכה שיוצאת מזה למעשה. אמרו חכמים בברכות נח.

תנו רבנן, הרואה חכמי ישראל, אומר 'ברוך שחלק מחכמתו ליראיו'. חכמי עובדי כוכבים אומר 'ברוך שנתן מחכמתו לבריותיו [לבשר ודם]!'

[יז] מה הדין ברוואה יהודי היודע חכמות חיצוניות [כאלברט איינשטיין], האם יברך עליו, או לא? איך משמע מהגמרא הנ"ל?

[יח] אור"ח רטז, סעיף יד, ומשנה ברורה שם ס"ק נב

המריח באתרוג של מצוה... אינו מברך. **משנה ברורה**: דלאו לריח עבידא, כיון שהוא של מצוה

[יט] פחד יצחק חנוכה, מאמר ט

אע"פ שהופעת חכמת הטבע מחייבת היא בברכה את הנפגש עמה, מכל מקום אם בעליה של חכמה זו הוא אחד מישראל, הרי בעליה של החכמה מפקיע את חכמתו מידי ברכה... בברכת הבשמים שנתקנה על הריח הטוב, ישנה הגבלה. אין מברכים ברכת הריח אלא אם כן היו הבשמים מיוחדים ועומדים לשם הנאת ריח. אם אין הבשמים מיוחדים להנאת ריח, אין מברכים עליהם אפילו אם למעשה נמצא בהם הריח הטוב. הרגשת הריח אינה מחייבת בברכה, אלא אם כן עולה הוא הריח ממקור המיוחד לו. לא הריח הטוב מחייב את הברכה, אלא היחוד לאותו ריח. ריח טוב העולה ממקור שאינו מיוחד לו, הרי הוא בבחינת טפל. וברכה טעונה עיקר, ואין הטפל כדאי לברכה. והוא הדין והיא המדה בהופעת החכמה. שכלו של אדם מישראל מיוחד הוא לחכמת היצירה של התורה. ואם מן השכל הזה עולה היא חכמת החקירה של המציאות הקיימת, הרי זה הופעת החכמה במקום שאינו מיוחד לה. וממילא מציאותה במקום הזה אינה בציור של עיקר, אלא בציור של טפל. וכלל הוא בידנו; אין הטפל כדאי לברכה.